

Esti Budapest

1955 JAN 1 4

Most tíz esztendeje szabadult fel fővárosunk VIII. kerülete.

Vannak napok és órák

az ember életében, amiket nem felejt el soha. Vagy azért, mert szépek voltak, boldogsággal töltöttek el, vagy a borzalom vésője ütötte belénk egy életre emléküket. Bármennyire paradoxonnak hangzik a két hangulat, érzés egyszerre is meglephet bennünket.

Tíz esztendővel ezelőtt, 1945 január 13-án, az esti szürkületben az óvóhelyről föltámolyogtam... Néhány órával előbb még karszalagos nyilasok jártak pincéről pincére katonaszökevények után kutatva s hogy barikád-építésre alkalmas embereket hurcoljanak a szomszéd utcában lévő frontra. És ki nem volt alkalmas arra, hogy maguk előtt hajtva a biztos halálba küldjék. Igen, szememben még a rémület ült, fülemben még szinte ott dobogott a fasiszták szöges csizmáinak hangja s az a rekedt ordítás, amely a fegyverek zaján át is elért hozzánk, a pincébe:

— Halt! Halt! Schweine Hund!

Majd utána két pisztolylövés és két magyar honvéd halála zuhant a fagyott óra.

A szem még a rémületet tükrözte, de a szám már nevetve kiáltotta az alig megtanult üdvözlő szavakat a szovjet katonák felé.

— Zdrasztvujtye tovaris!

*

Sokat gondolkodom

mostanában a felszabadulás óráira. Elő-előszedem tíz évvel ezelőtt írt naplójegyzeteimet és lapozgatok a kissé sárgult, kissé gyűrött füzetben, ahol a két bombatámadás vagy két razzia közötti időben lejegyzett sorok a pusztulást, s az új élet reményét hirdetik úgy, ahogy akkor láttam.

Különös, hogy ennyire megmaradt bennem minden mozzanat s ha idézek belőle, nem azért teszem, mintha másképp már nem emlékeznék vissza a háború borzalmaira, a felszabadulás nagyszerű élményére, de miért ne szólnának a tíz esztendővel ezelőtti időkről, az akkor leírt szavak, mondatok.

1945. január 4. Bekövetkezett az, amitől annyira féltünk. Nincs többé ivóvízünk, csak

az, amit előzőleg vödörökben tároltunk. Rettenetes napok előtt állunk...

Január 7. Az inség, a nélkülözés napról napra nagyobb. Az üzletek zárva s ha kinyitnak is néhány órára, legfeljebb ha sütőport lehet kapni. A szovjet állások már itt lehetnek a közelben. Nemcsak a gépfegyverek kattogása árulja el ezt. Este már üzenetüket is elhozta felénk a VIII. kerületbe a hangszórás autóról a szél...

Január 12. Hogy összeszűkült a világ. Csak az érdekel bennünket, ami a közvetlen közelünkben történt. A szomszédos utcákban, házakban. A távolabbi hírek hogyan is jutnának el hozzánk? Se újság, se rádió, csak embertől emberig vándorolnak a hírek: A szovjet csapatok már a Keleti-pályaudvar környékén harcolnak... A náciak felrobbantották a déli vasúti összekötő hidat... a kőbányai Dohánygyár teljesen kiégett...

— ... Már nem tarthat soká — biztatgatjuk egymást.

De van, aki riadtan emeli fel tekintetét:

— Mi lesz aztán? — kérdi s 25 év minden rémisztgetése ott ül a szemében.

Aztán?... — tűnődünk. De senki nem mondja ki, amire gondol, csak az arcokon látni, hogy van, aki aggódik s van, aki alig tudja örömet elrejtini.

Január 13.

— Irmádkozunk — mondja valaki a félhomályban. A mécses apró lángja sercegve ugrándozik az asztalra tett pohárban s az alakok megnyúlt, torz árnyai rárajzolódnak a pince penészes, boltíves falaira. Két öregasszony mélabús templomi énekebe kezd. A szomszédék Katókéja vízért nyafog. Mint vékony üveggyomb, egyszerűen széttörik az ünnepléyes áhítat.

Időnkint megremegnek a falak. A föld is dübörög, morajlik a lábunk alatt. Huszonnégy órája még az udvarra is életveszélyes kimenni, az első vonalban vagyunk. A ház előtt kilótt ágyú hever. Alig néhány lépésnyire a romhá-

NAPLÓJEGYZETEK

zakkból emelt torlasz zárja el az utat. S az óvóhelyen öreg asszonyok, magukkal tehetetlen betegek és csöppnyi gyermekek társaságában várom a felszabadulást, a szabadságot...

Végre meghalljuk

az első orosz szót. Valamennyiünkön erőt vesz a meghatottság. Mióta vártam ezt a pillanatot s most elakad a szavam, csak ezt ismételvegtem szüntelen:

— Zdrasztvujtye, tovaris.

Pedig mennyi mindent szeretnék kérdezni a magas szöke legénytől, aki úgy áll ott közöttünk, az óvóhely közepén, mintha nem is száz halál torkából lépett volna közénk, egy perccel előbb. Honnan való? Moszkvából? Leningrádból? Vagy a földig romboló Sztálingrád küldte el hozzánk, hogy meg hozza nekünk a szabadságot?

Egyszeriben ellenállhatatlan vágy fog el: föl-föl a szabadba. Nincs már mitől tartanunk. Az udvaron csípős hideg fogadja a hosszú pinceélet után előmerészkedőket. A hosszú szél a hajukba túr. Romok és kiégett házfalak között állok. Asszonyom lekuporodik a szétdőlt lakás közepén, beletúr a padlón heverő rongyhalmaiba, hogy kikotorjon belőle valamit, ami még használható. Fáradtan, erőtllenül hull vissza a keze s mint a messziről aláfutó hegyipatak, tompán, dübörögve felszakad belőle az elfojtott zokogás...

Az udvar tele emberekkel. Prémsapkás szovjet katonák és magyarok vegyesen. S egyszerűen csak felroppen az Internacionálé első akkordja. Előbb csak ide-oda csapódva száll a szűk udvaron, a gránáttepte falak között, mint a madár, amelyik most tanul szállni, de sorról sorra erősebb, izmosabb lesz a hang és diadalmasan zeng át az egyre távolodó fegyverek zaján:

„Fel, fel, ti rabjai a földnek...“

Elindultunk az új élet felé!

*

Így beszélnek

a tíz évvel ezelőtti telerótt papírlapok. De mit mond az utca ma? Régen

elköltöztem arról a vidékről s most, amikor évek múltán megállok az egykori harcok színhelyén, ismét megmosolygom magamban a kishitűeket, akik a pincéből feljőve, kétségbeesve tördelték a kezüket.

Tíz éve ennek... Ki tudja hány gyerek született itt azóta a Baross utcában és az egész fővárosban, akik el sem tudják képzelni: milyen lehetett az utcájuk, a házuk, az iskolájuk. A felnőttek közül is ki emlékszik már arra, hogy mikor kezdett ismét folyni a víz, világítani a villanykörte, csörömpölni a villamos és sütni a pék. Nem évek, még csak nem is hónapok múlva. Csoda történt? Nem. De volt egy olyan erő, amellyel sokan nem számoltak. A párt és a mellé felsorakozott tömegek.

Hiába robbantották fel a fasiszták a telefonközpontot, ma jóval nagyobb a VIII. kerület telefonhálózata, mint a háború előtt volt. Az iskola leomlott falára már alig emlékszünk. Az útmenti fák sebei is begyógyultak s most még kopár ágaik, mintha védeni akarnák, úgy nyúlnak az alig esztendeje aszfaltozott út fölé.

Nézem az új ruhába öltözött, megfiatalodott házakat, a zajtalanul tovasuhanó trolibuszokat és arra gondolok: mégis csak igazuk lett a sőhajtozóknak, mert valóban nem olyan ez a város, amilyen volt. Szébb. Sokkal szébb.

Az utcát megszakító téren egy szobor állít meg. Nézem Kulich Gyula köbevésett, ismerős vonásait. Itt élt, itt dolgozott a kerületben. Itt szervezett, agitált, tanított, oltogatta belénk a hitet s a reményt, hogy egyszer még mi is találkozunk szovjet emberekkel. Hangja csendes volt, de belül lángolt, lobogott s éppen olyan határtalan gyűlölet élt benne az elnyomók ellen, mint ahogyan a kisemmizett, elcsúszott népet szerette. Nem érthette meg, amiért küzdött: a felszabadulást. De mint szobor, nézi vigyázva megváltozott életünket és a teret, ahol egykor a munkanélküliek százai ödögtek. Ma, nyári esteken zene és dal csendül itt a szabadtéri színpadon, s a szél messzire viszi a vidám feledést.

László Gyula